

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง” เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นสื่อวิเทศกระจายเสียงที่เกิดขึ้นมาไม่นานมานักในประเทศไทย ความรู้ความเข้าใจของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจึง มีความ สำคัญเป็นอย่างมากดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดวิสาหกิจชุมชน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน การสื่อสารในชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการเข้ามามีส่วนร่วมในสื่อของประชาชน อีกทั้งงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาได้ดังนี้คือ

1. บริบทและวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดลำปาง
2. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดการสื่อสารในชุมชน
4. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
5. แนวคิดการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. บริบทและวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหุบเขามีพื้นที่ราบเพียงเล็กน้อยคือ 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมด บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นแอ่งที่ราบลุ่มน้ำวังมีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำวัง แม่น้ำคู่ย แม่น้ำยาว แม่น้ำจอง และแม่น้ำงาว ดังนั้นชาวบ้านจึงทำนาแบบทดน้ำ พื้นที่สูงปลูกข้าวไร่ พื้นที่ราบในแอ่งเขาปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ และในยุคที่อุตสาหกรรมก้าวหน้าอีกอาชีพหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ เป็นเจ้าของโรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผา เซรามิก เนื่องจากจังหวัดลำปางได้ชื่อว่าเป็นแหล่งดินขาวที่มีคุณภาพ และอีกอาชีพหนึ่งคือปลูกช้างใน โรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เราจะได้ยินกันคิดกันว่า ทำงานโรงด้วย

ปัจจุบันคนเมืองได้ประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นทั้งการทำไร่ไถนาตามแบบ
บรรพบุรุษ ตลอดจนการค้าขาย ข้าราชการ พนักงาน และรับจ้าง

ในส่วนประเพณีความเชื่อของคนลำปางนั้นมีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ
ดำเนินชีวิตซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างกิจกรรมทาง พุทธศาสนากับความเชื่อในการนับถือผี
จึงทำให้แบบแผนของประเพณีมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตน

ในการวิจัยครั้งนี้เขตอำเภอเมืองจังหวัดลำปางเป็นอำเภอที่มีทั้งหมด 19 ตำบล คือ
ต. สวนดอก ต. หัวเวียง ต. สบตุ้ย ต. เวียงเหนือ ต. พระบาท ต. ชมพู ต. กลัวยแพะ ต. ปงแสน
ทอง ต. บ้านแลง ต. บ้านเสด็จ ต. พิชัย ต. หุ่นฝ้าย ต. บ้านเอื้อม ต. บ้านเป้า ต. บ้านคำ ต. ป่อ
แฮ้ว ต. ดั่นธงชัย ต. นิคม ต. บุนนาค

ในส่วนของคุณลักษณะวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดลำปางในระบบเอฟเอ็ม ทั้งคลื่นหลักและ
วิทยุชุมชนในจังหวัดลำปางมีดังนี้คือ

คลื่นวิทยุกระจายเสียงคลื่นหลักในจังหวัดลำปาง

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) คลื่น 97 MHz
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจภูธรภาค 5 (ตร.ภ. 5) คลื่น 91.5 MHz
3. สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพอากาศที่ 3 (ทก.3) คลื่น 101.75 MHz
4. สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) คลื่น 99

MHz

คลื่นวิทยุชุมชนในจังหวัดลำปาง

1. วิทยุท้องถิ่น นครเขลางค์ จังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 89.0 MHz
2. สถานีวิทยุชุมชนสื่อมวลชนภาคเหนือแห่งประเทศไทย (วิหkreดิโอ) เอฟเอ็ม 89.50

MHz

3. สถานีวิทยุคลื่นแห่งการสื่อสารมิวสิกสเตชันจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 88.50 MHz
4. ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนลำปาง เอฟเอ็ม 90.0 MHz
5. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วัดศรีบุญเรือง เอฟเอ็ม 94.50 MHz
6. สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองรถม้า เอฟเอ็ม 100.50 MHz
7. สถานีวิทยุชุมชน(ฮิตเอฟเอ็ม) เอฟเอ็ม 102.25 MHz
8. สถานีวิทยุชุมชน (มิวสิกควาไรตี้) เอฟเอ็ม 102.75 MHz
9. สถานีวิทยุชุมชน(มหาวิทยาลัยราชภัฏ) เอฟเอ็ม 105.5 MHz
10. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านวังหม้อเจดีย์ขาว เอฟเอ็ม 106.25 MHz
11. สถานีวิทยุเพื่อเกษตรกร จังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 108.00 MHz

12. สถานีวิทยุชุมชนคนเกษตร ลำปาง เอฟเอ็ม 88.75 MHz
13. สถานีวิทยุชุมชนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้บ้านพิชัย เอฟเอ็ม 89.75
14. สถานีวิทยุชุมชนจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 90.75
15. สถานีวิทยุชุมชนเสียงธรรมพิภพทองจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 92.50
16. สถานีวิทยุชุมชนท้องถิ่นวิถีไท เอฟเอ็ม 93.50 MHz
17. สถานีวิทยุจุดปฏิบัติการเรียนรู้ชุมชนวัดเมืองสาสน์ จังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 94.00

MHz

18. วิทยุชุมชนคนเขลางค์ เอฟเอ็ม 95.50 MHz
19. สถานีวิทยุชุมชนวัดม่อนจำศีล (เสียงธรรมลำปาง) เอฟเอ็ม 96.50 MHz
20. สถานีวิทยุชุมชนบ้านดงไชย เอฟเอ็ม 97.50 MHz
21. สถานีวิทยุชุมชนท้องถิ่นเขลางค์นคร เอฟเอ็ม 98.50 MHz
22. สถานีวิทยุชุมชนคลื่นแห่งการเรียนรู้ เอฟเอ็ม 99.75 MHz
23. สถานีวิทยุชุมชนสตาร์เวฟ เอฟเอ็ม 101.00 MHz
24. สถานีวิทยุชุมชน ว.ท.ท. เขลางค์นครจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 103 MHz
25. สถานีวิทยุชุมชนเสียงประชาชนจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 103.50
26. สถานีวิทยุชุมชนจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 104 MHz
27. สถานีวิทยุชุมชนท้องถิ่นนครลำปาง เอฟเอ็ม 104.50 MHz
28. สถานีวิทยุชุมชนสตาร์เอฟเอ็ม เอฟเอ็ม 107 MHz
29. สถานีวิทยุชุมชนคนคอยฮวก เอฟเอ็ม 88.75 MHz
30. สถานีวิทยุชุมชนโรงเรียนเถินวิทยา เอฟเอ็ม 89.50 MHz
31. สถานีวิทยุชุมชนลุ่มน้ำวังเอฟเอ็ม 94.50 MHz
32. สถานีวิทยุชุมชนท้องถิ่นคนรักไทย เอฟเอ็ม 98.50 MHz
33. สถานีวิทยุชุมชนเพื่อคนล้านนา เอฟเอ็ม 104.50 MHz
34. สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปาน เอฟเอ็ม 90.50 MHz
35. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนแจ้ห่มจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 89.70 MHz
36. จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนเมืองปานเรดิโอ เอฟเอ็ม 94.00 MHz
37. สถานีวิทยุชุมชนแจ้ซ้อน เอฟเอ็ม 106.00 MHz
38. สถานีวิทยุชุมชนเขตต่างถิ่นบ้านหลวงแจ้ซ้อน เอฟเอ็ม 107.75 MHz
39. สถานีวิทยุชุมชนคันทรี่เวฟ เอฟเอ็ม 88.25 MHz

40. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนสหกรณ์การเกษตรสปราบ จำกัด เอฟเอ็ม 90.50 MHz

41. สถานีวิทยุชุมชนเสียงธรรมเพื่อประชาชนจังหวัดลำปาง เอฟเอ็ม 92.00MHz

42. สถานีวิทยุชุมชนคนแม่ทะ เอฟเอ็ม 96.25 MHz

43. สถานีวิทยุชุมชนเพื่อการศึกษาโรงเรียนแม่ทะประชาสามัคคี เอฟเอ็ม 102.50 MHz

44. สถานีวิทยุชุมชนโรงเรียนบ้านสามขา เอฟเอ็ม 107.85 MHz

45. สถานีวิทยุชุมชนบ้านแม่ฮาว เอฟเอ็ม 105.25 MHz

46. สถานีวิทยุชุมชนเสียงคนเกาะคา เอฟเอ็ม 87.75 MHz

47. สถานีวิทยุชุมชนล้านนาลำปาง เอฟเอ็ม 98.25 MHz

48. สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองงาว เอฟเอ็ม 90.00 MHz

49. สถานีวิทยุชุมชนอำเภอองาว เอฟเอ็ม 94.00 MHz

50. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนตำบลแม่เมะ เอฟเอ็ม 90.50 MHz

51. สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองเสริม เอฟเอ็ม 89.75 MHz

52. สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองวัง เอฟเอ็ม 90.25 MHz

จากประวัติความเป็นมาในบริบททางสังคมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และวิทยุชุมชนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาประกอบเพื่อจะได้ทราบถึงวิถีชีวิตในปัจจุบันว่ามีส่วนในการเอื้ออำนวยในการเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนที่อยู่ในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

2. แนวคิดวิทยุชุมชน (Community Radio)

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิทยุชุมชนของชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปางผู้วิจัยได้นำแนวคิดวิทยุชุมชนทั้งด้านการกำเนิดวิทยุชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงหลักทั่วไปและลักษณะของวิทยุชุมชนมานำเสนอเพื่อใช้ในการศึกษา ดังนี้

2.1 พัฒนาการวิทยุชุมชน

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนเริ่มต้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1948 โดยกลุ่มผู้รักสันติ (Pacifists) และกลุ่มผู้ไม่ชอบอยู่ในกฎระเบียบ (Anarchists) บุคคลกลุ่มดังกล่าวได้รับอนุญาตให้ทำการจัดตั้งวิทยุกระจายเสียงเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบสถานีที่ไม่มุ่งแสวงหากำไร โดยจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองเบอร์กลีย์ (Berkeley) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย หลังจากนั้นมาประชาชนได้

มองเห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างสถานีเพื่อธุรกิจที่มีรายได้หลักมาจากการโฆษณา และ สถานีเพื่อสาธารณะที่มีรายได้จากรัฐซึ่งออกกฎหมายมาสนับสนุน โดยเฉพาะ ส่วนสถานีที่ไม่มุ่งแสวงหากำไรมีรายได้มาจากสมาชิกในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลืออาจมาจากมูลนิธิหรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ ส่วนรายการที่ออกอากาศจะบริการเฉพาะชุมชนเท่านั้น (จุมพล รอดคำดี, 2542: 22)

ในปี ค.ศ. 1975 กลุ่มนักจัดรายการของวิทยุกระจายเสียงที่ไม่มุ่งแสวงหากำไรได้รวมกันตั้งสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติขึ้น (The National Federation of Community Broadcasters) ซึ่งมีสมาชิกเป็นสถานีที่ไม่แสวงหากำไรอยู่ถึงกว่า 60 สถานีเอกลักษณ์ของกลุ่มคือประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานีอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นฐานะเจ้าหน้าที่สถานีผู้จัดหรือร่วมจัดรายการ และผู้อำนวยการสถานีก็จะเป็นอาสาสมัครแต่ทำงานประจำ (full-time) เกือบทั้งหมด และการดำเนินงานจะอยู่ภายใต้แนวนโยบายของคณะกรรมการวิทยุชุมชน คณะกรรมการชุดนี้ครั้งหนึ่งจะมาจากคนในชุมชนอีกครั้งหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ของสถานี สถานีจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันเอาไว้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย สวีเดน อังกฤษ เป็นต้น

เมื่อปี 1977 เทเลซ่า คลิฟฟอร์ด (Theresa Clifford) ได้เสนอรายงานการดำเนินงานวิทยุชุมชนในนามสมาพันธ์นักวิทยุเพื่อชุมชนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมใหญ่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย สรุปได้ว่าในขณะที่สถานีวิทยุชุมชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เรื่อย ๆ วิทยุชุมชนได้แสดงบทบาทที่สำคัญยิ่งในด้านการให้บริการตอบสนองแก่ชุมชนถึงความจำเป็นต่าง ๆ ตลอดจนผลประโยชน์ของผู้ฟังที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มนั้นจะเป็นคนกลุ่มใหญ่หรือจะเป็นคนกลุ่มเล็ก ทุกคนก็ต่างทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายของสถานีวิทยุชุมชนร่วมกัน

ในที่สุดในการประชุมครั้งนี้องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้สรุปว่าการใช้สื่อวิทยุชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยการใช้สื่อสารในแนวนี้นี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง สื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และยังเป็นช่องทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมไปถึงเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้แม้กระทั่งคณะผู้ผลิตรายการ หรือควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิตการจัดการ การสื่อสารในชุมชนต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม หรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบาย การบริหาร และการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง

2.2 วิทยุชุมชนในประเทศไทย

เนื่องจากวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจากการที่มีรัฐธรรมนูญมาตรา 40 รวมถึงบทบัญญัติและข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้วิทยุชุมชนเกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมากในปัจจุบันคือ

กฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 40 “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่นรวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

กฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 39 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รับรองเสรีภาพในการสื่อสารมีข้อความสำคัญ 5 วรรค คือ

1. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น (ในมาตรานี้หมายความว่า ประชาชนมีสิทธิทั้งจะเป็นผู้รับสารและผู้ส่งข่าวสารได้)

2. การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงแห่งรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคล เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

3. การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อ
 ติตรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำไม่ได้

4. การให้นำข่าวหรือรายงานไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนจะไปโฆษณาใน
 หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่าง
 เวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตาม
 บทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

5. เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้
 ตามที่กฎหมายบัญญัติ

6. การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของ
 เอกชนรัฐจะกระทำมิได้

พระราชบัญญัติ (พรบ.) องค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการ
 วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543

มาตรา 25 การอนุญาตให้ใช้คลื่นความถี่เพื่อกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุ
 โทรทัศน์ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในด้าน
 การศึกษาวัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรี
 อย่างเป็นธรรม และต้องดำเนินการในลักษณะที่มีการกระจายการใช้ประโยชน์โดยทั่วถึงในกิจการ
 ด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมแก่การเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

มาตรา 26 ในการจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และ
 การอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะระดับชาติ อย่างน้อยต้องครอบคลุม
 องค์ประกอบของเนื้อหาสารดังต่อไปนี้

- การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
- วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
- การเกษตรและการส่งเสริมอาชีพอื่นๆ
- ความมั่นคงของรัฐ
- การกระจายข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับ
 ประชาชน
- การกระจายข้อมูลข่าวสารของรัฐสภาเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่าง
 รัฐสภากับประชาชน
- การกระจายข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมสนับสนุนในการเผยแพร่ และให้
 การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ในการจัดทำแผนแม่บทกิจกรรมกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะในระดับท้องถิ่น อย่างน้อยก็ต้องให้มีสถานีวิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัดและสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารของประชาชน เพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

การจัดทำแผนแม่บทกิจกรรมกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าวต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ ในกรณีที่ภาคประชาชนยังไม่มีความพร้อม ให้ กสท. ให้การสนับสนุน เพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนด

เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้และการสนับสนุนการใช้คลื่นความถี่ รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่นความถี่ที่ได้รับจัดสรรโดยอย่างน้อยภาคประชาชนนั้นต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ

2.3 หลักทั่วไปของวิทยุชุมชน

วิทยุชุมชน (อ้างในแผนแม่บทการพัฒนาวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2542-2544) รูปแบบการบริหารจัดการวิทยุท้องถิ่นให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง และมีหลักการที่แตกต่างไปจากวิทยุกระจายเสียงหลักทั่วไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือแทนที่จะต้องการวิทยุกำลังส่งสูงหรือผูกเป็นเครือข่ายเพื่อให้สามารถครอบคลุมพื้นที่รับฟังได้กว้างขวาง กลับต้องการวิทยุกำลังส่งต่ำเพื่อมุ่งกลุ่มเป้าหมายที่แคบและเฉพาะเจาะจง เพื่อให้สามารถจัดเนื้อหารายการให้สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟังในชุมชนเป้าหมาย

โดยสภาพแล้ววิทยุชุมชนยังคงมีสภาพเป็นสื่อสารมวลชนมิใช่สื่อสาธารณะ เพราะเน้นการส่งกระจายเสียงไปสู่ผู้ฟังในหมู่บ้าน ตำบล ในท้องถิ่นแม้จะมีสภาพเศรษฐกิจ สังคมและปัญหาที่ใกล้เคียงกันแต่ยังมีความหลากหลายของชุมชนแต่ละแห่ง การไหลเวียนของข่าวสารของวิทยุชุมชนจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติรวมถึงความร่วมมือต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง แต่ละชุมชนจะได้แลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน รวมทั้งข่าวสารที่ตนสนใจอย่างเพียงพอ และเป็นข่าวสารที่ใกล้ชิดตัว ทำให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ วิทยุชุมชนได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการจัดรายการมากที่สุด ถึงขั้นการบริหารรายการในรูปคณะกรรมการ การสนับสนุนด้านการเงิน

หรือการมีส่วนร่วมในการส่งข้อมูลข่าวสารเผยแพร่ จนสามารถกล่าวได้ว่า เป็นรายการวิทยุของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

รูปแบบรายการวิทยุชุมชนเป็นรูปแบบที่ไม่ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ฟังเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจผลิตรายการ ไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามก็จะมีลักษณะเป็นรายการนิตยสารทางอากาศ (magazine program) เพราะเสนอข่าวสารท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมถึงเพลงและศิลปะพื้นเมือง ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้ฟังเป้าหมายจะสนใจฟัง และรูปแบบรายการจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนที่จะตัดสินใจแม้กระทั่งการที่จะเสนอรายการที่จะเสนอรายชื่อบุคคลหรืออาสาสมัครเข้าร่วมดำเนินรายการ หรือมีส่วนในการผลิตข้อมูลต่าง ๆ ใดก็ตาม รูปแบบของรายการอาจประกอบด้วย

1. ข่าว ควรจะเสนอข่าวที่สำคัญที่สุดในวันนั้นด้วย แต่จะให้ความสำคัญที่ข่าวท้องถิ่นในจังหวัดและชุมชนหมู่บ้านเป้าหมาย รวมถึงข่าวบริการชาวบ้าน
2. ความรู้ ด้านการเกษตร สุขภาพอนามัย ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ในท้องถิ่นจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องทั่ว ๆ ไป
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาท้องถิ่นและข้อเสนอในการแก้ไขซึ่งอาจสะท้อนปัญหาจากชาวบ้านสู่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และการใช้รายการเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้าน รวมทั้งชี้แจง ทำความเข้าใจด้วย
4. เพลง อาจเป็นเพลงพื้นเมือง เพลงลูกทุ่งเก่า ๆ หรือเพลงดังในอดีต หากมีการบอกที่มาที่ไปของเพลงด้วยก็จะดี เพราะกลุ่มเป้าหมายจะเน้นที่ผู้ใหญ่เป็นหลัก
5. สปอตและรายการที่เชื่อมโยงรายการ อาจใช้ภาษาถิ่นเพื่อความใกล้ชิดผู้ฟัง และอาจช่วยจัดทำ สปอตบริการชาวบ้านในงานบุญที่สำคัญ ๆ หรือรณรงค์ร่วมกัน เพลงนำรายการ อาจใช้เพลงพื้นเมืองที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนร่วมกับสถานีช่วยกันผลิต

วิทยุชุมชนมีแนวคิดหลักที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ประชาชนเป็นศูนย์กลางของความคิด และเริ่มต้นมิใช่การคิดหรือการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนผู้ใดผู้หนึ่ง ใดก็ตาม ในบางประเทศการเริ่มต้นจากหน่วยงานของรัฐภายใต้กรอบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชนหรือให้ความช่วยเหลือในระยะเริ่มต้น และมีระยะเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนตัวออกเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาดำเนินการตามหลักการที่ว่า “เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน” ได้อย่างเต็มที่

สมาคมนักจัดรายการวิทยุชุมชนโลก (World Association of Community Radio Broadcasters) ได้นิยามความหมายของวิทยุชุมชนไว้ว่า (วิระวรรณ ยังกิจการ และคณะ, 2547: 45)

“วิทยุชุมชนเป็นรายการที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงสังคม วิทยุชุมชนยังเป็นการสื่อสารแบบประชาธิปไตยที่ให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิทยุเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงความแตกต่างรูปแบบการดำเนินชีวิตตามบริบททางสังคม”

2.4 ลักษณะของวิทยุชุมชน

หลักการแนวคิดวิทยุชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2547) กล่าวว่า วิทยุชุมชนเป็นวิทยุประเภทที่เกิดขึ้นมาทีหลังวิทยุแบบอื่นๆ เช่น วิทยุสาธารณะและวิทยุธุรกิจ โดยวิทยุชุมชนกำเนิดมาเมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้วในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นวิธีที่จะทำความรู้จักกับวิทยุชุมชนได้ดีที่สุดคือการใช้หลักเปรียบเทียบเกณฑ์ 10 ข้อ ระหว่างวิทยุชุมชนกับวิทยุสาธารณะและวิทยุธุรกิจเพื่อเห็นถึงความแตกต่างดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์ 10 ข้อ ระหว่างวิทยุชุมชนกับวิทยุสาธารณะและวิทยุธุรกิจเพื่อเห็นถึงความแตกต่าง

เกณฑ์	วิทยุสาธารณะ	วิทยุชุมชน	วิทยุธุรกิจ
1 การเป็นเจ้าของ	รัฐ	กลุ่มประชาชน	ธุรกิจ/เอกชนขอเช่าสัมปทานจากรัฐ
2 พื้นที่ครอบคลุม	กว้างขวาง	กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ ครอบคลุมประมาณ 10 กิโลเมตร	กว้างขวาง
3 เป้าหมาย	เป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากรัฐสู่ประชาชน	เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชน/มีเป้าหมายไม่แสวงหากำไร	เป็นเครื่องมือธุรกิจ/หวังผลกำไร
4 ปรัชญา/ธรรมชาติ	เป็นวิทยุของมืออาชีพที่เป็นข้าราชการเพื่อเป็นกลไกของรัฐ	เป็นวิทยุอาสาสมัครเพื่อสร้างระบบประชาธิปไตย	เป็นวิทยุของมืออาชีพที่เป็นเอกชน
5 การไหลเวียนของข่าวสาร	ทางเดียว	หลายทาง	ทางเดียว
6 บทบาทหน้าที่	เป็นช่องทางถ่ายทอดข่าวจากรัฐไปสู่ประชาชน	เป็นสื่อโดยประชาชน/เพื่อ/ของประชาชน	เป็นวิทยุของมืออาชีพที่เป็นเอกชน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เกณฑ์	วิทยุสาธารณะ	วิทยุชุมชน	วิทยุธุรกิจ
7. การบริหารจัดการ	รูปแบบการบริหารแบบ สั่งการแบบราชการ	เน้นการมีส่วนร่วมของ ชุมชน/ใช้ระบบบริหาร ด้วยตนเองแบบ ประชาธิปไตย	บริหารแบบธุรกิจโดย นักวิชาชีพ
8. สถานะผู้ฟัง	ตั้งรับ (passive)	Active-เข้ามามีส่วนร่วม ในหลายบทบาท	Passive
9. แหล่งรายได้	จากรัฐ	มาจากหลายแหล่งแต่ไม่ แสวงหากำไร	จากธุรกิจ/การค้า
10. รูปแบบวิทยุ	เป็นวิทยุระดับชาติ	มีความหลากหลายตาม ความต้องการของ ประชาชน	อาจเป็นระดับท้องถิ่น/ ระดับชาติ

จุมพล รอดดี (2542: 23) ได้สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนและลักษณะวิทยุชุมชนไว้ดังต่อไปนี้ คือ

แนวคิดวิทยุชุมชนได้เสนอหลักการดังนี้คือ

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ
5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ และนอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุให้เป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น narrowcasting ไม่ใช่ broadcasting) กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์

7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

จุมพล รอดคำดี (2542) ได้กล่าวถึงการพิจารณาลักษณะของการเป็นวิทยุชุมชนไว้ดังนี้คือ

1. ระดับรายการ จำแนกได้เป็น 3 แนวคิดคือ

1.1 เป็นการจํารายการเพื่อบริการประชาชน รายการเป็นของสถานีหรือเป็นผู้จัดรายการ โดยที่ประชาชนหรือผู้ฟังจะส่งจดหมายหรือโทรศัพท์มาบอกข่าวสารต่างๆ จากนั้นผู้จัดรายการจะเป็นผู้เลือกเนื้อหาและพูดด้วยตนเอง ผู้ฟังหรือประชาชนไม่มีสิทธิในการเลือกเนื้อหาหรือวิธีการนำเสนอ ตลอดจนเป็นเจ้าของรายการได้

1.2 แนวคิดการจัดรายการ โดยเนื้อหาเป็นการรายงานโดยตรงจากประชาชน ผู้ฟังจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา และวิธีการนำเสนอตามที่สถานีกำหนดกรอบรายงาน แต่ประชาชนยังไม่สามารถเป็นเจ้าของรายการได้ สถานีหรือผู้จัดรายการยังเป็นผู้ควบคุมหรือเจ้าของรายการหรือประชาชนหรือผู้ฟังจะเป็นผู้เสนอเนื้อหาหรือเล่าเหตุการณ์ด้วยตนเองเท่านั้น

1.3 แนวคิดการจัดรายการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของสถานีซึ่งสถานียินยอมให้จัดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอจะมาจากความคิดเห็นจากตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาในรูปของ “คณะกรรมการวิทยุชุมชน” จะเป็นผู้คัด สั้นและให้ความเห็นชอบว่าจะจัดรายการอย่างไร กรรมการชุดนี้จะเป็นผู้กำหนดนโยบายกำหนดเรื่องราวหรือเนื้อหาที่จะนำเสนอ ในขณะเดียวกัน จะสะท้อนความต้องการของผู้ฟังให้ทราบ ผู้จัดรายการซึ่งเป็นนักจัดรายการอาชีพหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของสถานีนั้นๆ ก็จะรับมติหรือเอาความเห็นของคณะกรรมการไปปฏิบัติ ในกรณีนี้จะสังเกตได้ว่าประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในเจ้าของรายการและบริหารรายการโดยสามารถกำหนดเนื้อหา ราย และวิธีนำเสนอรายการตามแนวทางของตนได้ มิใช่สถานีหรือผู้จัดรายการเป็นผู้กำหนดแต่ประการใด สถานีจะทำหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษาเฉพาะทางด้านระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ และอำนวยความสะดวกในการออกอากาศและผลิตรายการตามวัตถุประสงค์ของ “คณะกรรมการวิทยุชุมชน” เท่านั้น

2. ระดับสถานี จำแนกได้เป็น 2 แนวคิดดังนี้

2.1 ในระดับนี้จะอาศัยอาสาสมัครเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติในหน้าที่ต่างๆ ในสถานบริหารรายการทั้งหมดโดยกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ การกำหนดเนื้อหาในชุมชน การจัดรายการจะกระทำด้วยตัวเองทั้งสิ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำคอยให้คำแนะนำและ

ช่วยเหลือ แต่สถานียังเป็นหน่วยงานของรัฐ งบประมาณมาจากรัฐและการบริจาค ประชาชนไม่ใช่เจ้าของ

2.2 เป็นสถานที่ที่มีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในแนวคิดนี้ประชาชนในชุมชนสามารถรวมตัวกันยื่นขอคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของตนเอง แล้วตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารสถานีในรูปคณะกรรมการวิทยุชุมชน คณะกรรมการฯ จะทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารสถานี แต่งตั้งผู้จัดการสถานีและว่าจ้างผู้ผลิตรายการมีอาชีพและนักข่าวมีอาชีพตลอดจนว่าจ้างพนักงานธุรการ และอาสาสมัครหรือสมาชิกในชุมชนที่สามารถทำงาน การเงินการบัญชีเข้ามาทำงานในสถานี การทำงานของพนักงานสถานีตั้งแต่ผู้จัดการลงไปจนถึงพนักงานระดับล่าง จะอยู่ภายใต้นโยบายของคณะกรรมการฯ การจัดรายการจะเป็นไปในแนวทางที่กรรมการฯ กำหนดหรือให้นโยบายไว้

2.3 ระดับเจ้าของสถานีและมีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในระดับนี้ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งสถานี และขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่จากรัฐเช่นเดียวกันแต่การดำเนินงานของสถานี ตั้งแต่ระดับกรรมการวิทยุชุมชนไปจนกระทั่งเจ้าหน้าที่ทุกคน ทุกระดับจะเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น อาสาสมัครเหล่านี้จะได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญในการบริหารสถานี การจัดรายการ การสื่อข่าวเขียนข่าว และหน้าที่อื่นๆ ที่จำเป็น ซึ่งชุมชนว่าจ้างให้มาอบรมหรือสถาบันการศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภาคเอกชน ภาครัฐ อาจจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือก็เป็นได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนรวมถึงพัฒนาการของวิทยุชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยจะนำมาเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ถึงการดำเนินการบริหารจัดการวิทยุชุมชนในอำเภอเมืองลำปางว่ามีความเป็นวิทยุชุมชนมากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับหลักแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนดังกล่าวข้างต้น รวมถึงการมีส่วนร่วมและความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อแสวงหาองค์ความรู้ และข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อไป

3. แนวคิดการสื่อสารในชุมชน

สถานีวิทยชุมชนในอำเภอเมืองลำปางเป็นสถานีสื่อวิทยุที่มีความหลากหลายคือให้ทั้งสาระและความบันเทิงตลอดจนการโฆษณาและบริการธุรกิจรวมถึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารไปยังประชาชนในชุมชน ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยจึงได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารชุมชนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันกับเรื่องที่ศึกษาดังนี้คือ

คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน (รุจิรา สุภาษา, 2542) มีดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two – way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้ส่งสารและผู้รับสารมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสารมีความหลากหลายทั้งจากบนลงล่าง (Top – down) แบบล่างขึ้นบน (Bottom – up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้นข่าวสารอาจไหลจากนักพัฒนาไปสู่คนในชุมชน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกันคนในชุมชนอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มคนในชุมชนด้วยกัน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชนแบ่งเป็น

3.1 โดยการใช้ระดับผู้เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ ได้แก่ ระดับชุมชนระดับหน่วยงานนอกชุมชน และระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมระดับกว้าง

3.2 โดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นเกณฑ์ ได้แก่ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลและโน้มน้าวใจเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน และเพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล

4. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

5. เป็นหน้าที่ของการสื่อสาร จะประกอบไปด้วย

5.1 หน้าที่ของการแสดงออก คือ แสดงความเป็นตัวเองออกมาเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง

5.2 หน้าที่ทางสังคม คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนเดียวกัน

5.3 หน้าที่การให้ข้อมูลข่าวสาร ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้แลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อยกระดับความรู้และความเข้าใจในเรื่องการสื่อสารและทักษะการ ถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น

5.4 หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
เนื่องจากการสื่อสารแบบสองทางที่มีปฏิริยาป้อนกลับ

6. สื่อชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน
7. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงตลอดเวลา
8. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในหลายบทบาททั้งวางแผนการใช้
สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ
9. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน ไม่ใช่สื่อเพื่อชุมชน กล่าวคือต้องมา
จากการกำหนดของชุมชนเอง ไม่ใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน
10. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะการถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งมา
เป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของทุกคน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารชุมชนนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์
การสื่อสารของชุมชนและวิทยุชุมชนที่มีต่อกันและกันทำให้ได้ทราบถึงประสิทธิภาพและลักษณะของ
การสื่อสารชุมชนที่มีต่อบทบาทการบริหารจัดการของวิทยุชุมชนในการตอบสนองความต้องการ
ของชุมชน

4. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิทยุชุมชนของชุมชน อำเภอ
เมือง ลำปางในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการ
บริหารจัดการวิทยุชุมชนของคนในชุมชน ดังนั้นแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึง เป็นส่วนที่
สำคัญที่ผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้เพื่อเป็นกรอบในการในการศึกษาในครั้งนี้

4.1 ที่มาของการมีส่วนร่วม

ความคิดเรื่องเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น
ได้เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ทั่วโลก ทั้งซีกโลกตะวันออกและตะวันตก เช่น ประเพณีลงแขก ซึ่งมีการ
ปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก การมีส่วนร่วมเกิดจากความคิด 3 ประการคือ

1. ความสนใจและการห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วง
กังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น
ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอ ที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบ ความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมยังอาจเกิดจากแนวคิดอื่น เช่น

1. ความศรัทธาที่มีความเชื่อถือนุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่นการลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งที่อาจไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่นผู้ใหญ่ออกปากขอแรง
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บิบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส (อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุญย์, 2538)

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6-7 อ้างใน พ.ต.ท. ชัยพร พานิชอัตรา, 2543 : 22-23) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยกำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ร่วมศึกษาหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน
 2. ร่วมคิด สร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน
 3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ
 4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด
 5. ร่วมจัดและปรับปรุงจัดระบบการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด
 6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
 7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
 8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำให้ทั้งเอกชนและรัฐบาลได้ใช้ประโยชน์ตลอดไป
- ปรีดี โชติช่วง และคณะ (2536 : 108 อ้างใน พ.ต.ท. ชัยพร พานิชอัตรา, 2543 : 23) ได้เสนอแนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปฏิบัติงานร่วมกันไว้ 3 ประการคือ
1. เป็นความสนใจและห่วงใยร่วมกัน
 2. เกิดความเดือดร้อนและมีความไม่พึงพอใจในจุดหมายเดียวกันและร่วมกัน

3. เกิดการตกลงใจที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มหรือในชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 5 อ้างใน พ.ต.ท. ชัยพร พานิชอัตรา, 2543 : 23) สรุปความเห็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า มีองค์ประกอบเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ

1. มีประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมใช้ความพยายามส่วนตัวบางอย่างเช่น ความคิดเห็น ความรู้

ความสามารถ แรงงานหรือทรัพย์สินบางอย่างอาจเป็นเงิน วัสดุ เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20 อ้างใน เฟดจ์ จำเพ็ง 2543 : 8) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับ ปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับ การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับความเป็นจริงที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาส และได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

แพทเทอร์ โอคเคลย์ และ เดวิด มาร์สเดน (Pater Oakiay and David Marsden อ้างใน นรินทรชัย พัฒนพงศา, 2533 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมตามความหมายกว้าง ๆ คือการช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจกระบวนการดำเนินการ และร่วมกับผลประโยชน์ และความหมายของการมีส่วนร่วมในด้านเฉพาะเจาะจงคือ การให้ประชาชนมีทั้งสิทธิ์และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาของตนเอง มีความริเริ่มในการดำเนินการและควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อวิद्यุชุมชนในด้านของการบริหารจัดการดังนั้นแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษาในครั้งนี้ด้วย

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541: 10) และยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526: 253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย การวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินงาน การบริหารจัดการ และติดตามประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ, 2527 : 2) การมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่

มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยรัฐจะต้องค้ำอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มสตรี คนจน หรือคนด้อยโอกาสทางสังคม ได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน และเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และบรรลุมัตตผลประสพความสำเร็จบางประการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

สายทิพย์ สุกดิพันธ์ (2535 : 92) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการค้ำอำนาจ (empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนอย่างน้อยที่สุด ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของเขา

อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

นอร์แมน อัฟฮอฟ (Norman Uphoff, 1981 อ้างใน อคิน รพีพัฒน์, 2527) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนเช่นกันคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

ปี 1977 องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ให้ความหมาย “กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)” ไว้ในการประชุมที่เบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย โดยเน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (Berrigan 1979. อ้างใน Jan Servaes 1996: 18 อ้างใน จุมพล รอดคำดี, 2542 และอรรถพร ปิณฑน์โอวาท, 2544)

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การใช้สื่อเพื่อให้บริการแก่สาธารณชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ทราบ

เท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย อันจะเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการด้วยวิธีการจัดการผลิตรายการที่มีความหลากหลาย

2. การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารมากขึ้น ทั้งการมีส่วนร่วมในการคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการในกระบวนการต่าง ๆ ทุกขั้นตอน

3. การจัดการด้วยตนเอง (self-management) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด โดยประชาชนเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจตั้งแต่แรกเริ่มคิด วางแผน กำหนดนโยบายการบริหาร และการผลิตสื่อด้วยตนเอง

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543: 52-61) ได้กล่าวถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ในระดับของชุมชนเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมและเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้ามาร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อ จะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าพวกเขาจะสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนะของตนเอง
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึถึง ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน
6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มบางส่วนเสียของชุมชนหรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนของตนเองและชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
7. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกเลี่ยงปัญหาที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

การมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร (กาญจนา แก้วเทพ, 2543)
ปัจจัยที่เข้ามามีส่วนกำหนดระดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ
องค์ประกอบของการสื่อสารดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่น
ในระดับการเข้าร่วมแสดง ระดับเป็นผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกิริยาย้อนกลับ (feedback) ระดับวาง
นโยบาย
2. ลักษณะสองทางและ interactivity ของการสื่อสารยิ่งการสื่อสารที่เอื้ออำนวยให้
มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็ยิ่งมากขึ้น
เท่านั้น
3. ใครคือผู้ส่งสาร ในชุมชนเองโอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมี
มากน้อยและทั่วถึงหรือไม่ หรือเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างนักสื่อสารมวลชนมืออาชีพ เจ้าหน้าที่รัฐ และ
ชาวบ้านสัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไรบ้าง
4. ประเภทของเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน
หรือไม่ ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันแม้ในโทรทัศน์จะมีรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์
ปัจจุบันแต่เนื้อหาทั้งหมดคงเป็น “วาระแห่งชาติ” เป็นส่วนใหญ่โอกาสที่ประเด็นท้องถิ่นจะได้
เข้าไปเป็นเนื้อหาในสื่อมวลชนยังมีน้อยมาก นอกจากนั้นวิธีการนำเสนอเนื้อหา หากมีลักษณะของ
การสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกันแสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่ายและก่อให้เกิดการ
ตัดสินใจโดยกลุ่มก็ยิ่งทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสมากขึ้น
5. ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้วสื่อขนาดเล็กเป็นสื่อเฉพาะ
กิจจะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยเช่นสื่อประเพณีก็
เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านมาร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า อย่างไรก็ตาม ก็มีได้หมายความว่า
การปิดโอกาสโดยสิ้นเชิงสำหรับสื่อสมัยใหม่หรือสื่อที่มีขนาดใหญ่เช่นสื่อมวลชนเพียงแต่มีข้อพิง
ตระหนักถึงความยากง่ายในการเข้ามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่างๆ และการค้นคิดสร้างสรรค์
กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน
6. ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (feedback) สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วน
ร่วมนั้นจะมีความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารที่แตกต่างไปจากการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
กระแสหลักโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ กระบวนทัศน์ใหม่นี้จะเชื่อว่า ผู้รับสารนั้นมิใช่ผู้ที่ว่างเปล่าและไม่
รู้อะไรเลย เกี่ยวกับเนื้อหาสารที่สื่อออกไป หากแต่ความรู้ที่ผู้รับสารมีนั้นอาจเป็นความรู้คนละชุดที่
แตกต่างจากผู้ส่งคาดคิดเอาไว้ไม่ว่าชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการสื่อสารในระดับใดก็ตามการ

จัดช่องทางสำหรับปฏิกิริยาป้อนกลับก็เป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างขาดไม่ได้ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ในระดับของการมีส่วนร่วมของการสื่อสารสามารถกระทำได้หลายระดับ แต่โดยหลักๆ แล้วมี 3 ระดับเรียงลำดับจากน้อยสุดไปหามากที่สุดดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสาร ตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสารไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ร่วมผลิต / ผู้ร่วมแสดง (sender / co-producer / performance)

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับสูงขึ้น และจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ เพิ่มเติมหรือต้องการมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่า ๆ ที่มีอยู่ สามารถมีส่วนร่วมในหลายระดับดังนี้

ก. ขั้นตอนการผลิต (pre-production stage) อันได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ เป็นต้น

ข. ขั้นการผลิต (production stage) ได้แก่ ขั้นตอนของการลงมือผลิตเช่น การเข้าห้องจัดรายการในกรณีของสื่อวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของสื่อวิดีโอ โทรทัศน์ เป็นต้น

ค. ขั้นหลังการผลิต (post-production stage) ได้แก่ ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่าง ๆ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (policy Maker) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และดังที่ได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือระดับวางแผนนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (decision making) การดำเนินการ (implementation) ผลประโยชน์ (benefits) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดจะต้องกระทำคือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือก

นโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และทำประโยชน์ได้โดยวิธีใดเช่นการช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน ประสานงานและขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่ต้องสังเกตคือ ความเห็น (Views) ความชอบ (preferences) ความคาดหวัง (expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้ รอม พี ยาแดฟ (ROM P. Yadav อ้างใน เพ็ญฟ้า คณานุรักษ์, 2530) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึก ดังนี้

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา
3. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

จากความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การกระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาและ

การพัฒนาทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา ตัดสินใจวางแผนแก้ปัญหา ลงมือแก้ปัญหาและประเมินผล ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงพื้นฐานของระบบความเชื่อ ทศนคติและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนด้วย

ในแนวคิดของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีส่วนสำคัญในอันที่จะทำให้รู้ว่าการสื่อสารของวิทยุชุมชนในอำเภอเมืองลำปางกับคนในชุมชนมี การสื่อสารถึงซึ่งกันและกันมีมากน้อยเพียงใดและในลักษณะไหน

5. แนวคิดการบริหารจัดการวิทยุชุมชน

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิทยุชุมชนของชุมชน อำเภอเมือง ลำปาง แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการวิทยุชุมชนนับได้ว่า มีความสำคัญอย่างยิ่งในการใช้เพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดการบริหารจัดการวิทยุชุมชนใน 3 ด้านคือการบริหารจัดการด้านการทำงาน การบริหารจัดการด้านบุคลากร และการบริหารจัดการด้านงบประมาณ มาใช้ในการศึกษาโดยมีรายละเอียดคือ

5.1 การบริหารจัดการการทำงานวิทยุชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2549: 63-77) วิธีการบริหารจัดการวิทยุชุมชนนั้น ในเบื้องต้นการออกแบบการบริหารงานจำเป็นต้องคำนึงถึง

1. ลักษณะเฉพาะตัวของงานวิทยุชุมชน เป็นปัจจัยพื้นฐานหรือทำบังคับรูปแบบการบริหาร งานวิทยุเป็นงานประจำที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องทุกวัน ดังนั้น หากบุคลากรที่มาทำงานเป็นอาสาสมัคร ก็ต้องมีการวางระบบผลัดเปลี่ยนเวรกัน เนื้อหาของรายการต้องเป็นเรื่องของท้องถิ่น ตอบสนองความสนใจและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นจึงต้องมีแหล่งข้อมูลที่อยู่ในท้องถิ่นที่จะป้อนทั้งข้อมูลเข้า (เช่น หาผู้ร่วมรายการ หาประเด็นในท้องถิ่น) และส่งต่อข้อมูลออก (เช่น งานประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชน งานขยายเครือข่าย ฯลฯ) และต้องมีการวางตำแหน่ง “ผู้ประสานงาน” ที่ชัดเจน และมีระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของการสื่อสารในสาธารณะ

2. หลักการพื้นฐานของการบริหารจัดการวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นหลักการเฉพาะตัวที่มีลักษณะสำคัญ สองประการคือ หนึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางและหลากหลายรูปแบบ และเป็นการบริหารจัดการด้วยตนเอง คือปราศจากการควบคุม/บังคับจากพลังภายนอก (เช่น นักการเมือง นักธุรกิจ)

3. การบริหารจัดการโดยใคร โดยทั่วไปการบริหารจัดการวิทยุชุมชนจะดำเนินการโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง และคณะกรรมการนี้น่าจะเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่ม และนอกเหนือจากคณะกรรมการที่ทำหน้าที่เป็น “ตัวแทน” ของคนกลุ่มต่าง ๆ แล้วก็ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอีกด้วย

4. การบริหารจัดการแบบไหน หลักการพื้นฐานของวิธีการบริหารจัดการของวิทยุชุมชนก็คือ

4.1 คณะกรรมการต้องวางหลักเกณฑ์การทำงานให้ชัดเจน

4.2 ต้องบริหารงานอย่างเป็นอิสระ

4.3 ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างกว้างขวางและหลายรูปแบบ

4.4 มีการวางแผน

4.5 การทำงานมีลักษณะโปร่งใส/ตรวจสอบได้

จากกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี เฉพาะในส่วนของการบริหารจัดการนั้นอาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การบริการจัดการแบบรัฐ ทิวพร แสนเมืองชิน (2543) ศึกษาพบว่า วิธีการบริหารจัดการแบบรัฐนั้นทำให้วิธีการดำเนินงานของวิสาหุชุมชนมีปัญหารอบด้าน รวมทั้งผลผลิตที่ออกมาก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตามหลักการวิสาหุชุมชนที่แท้จริง

1.1 ระดับโครงสร้าง วิธีการจัดตั้งโครงสร้างได้ใช้วิธีการแบบราชการ คือทางสถานี (ภาครัฐ) ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำงานขึ้นมา 2 ชุด ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจว่าจะแต่งตั้งตัวบุคคลใดเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ

- ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการเอาไว้อย่างแน่นอน ดังนั้นการได้ตัวบุคคลมาจึงเป็นไปตามยถากรรม เช่นเจ้าหน้าที่เลือกผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เลือกคนที่รู้จัก เลือกคนที่อยู่ใกล้สถานี (เพื่อความสะดวก)

- ไม่มีขั้นตอนการสรรหาที่ผ่านการตัดสินใจของประชาชน ตัวบุคคลที่ได้มาจึงมิใช่ตัวแทนของกลุ่มประชาชน อาจจะมีใช้คนที่สนใจ/มีความถนัดในงานวิสาหุอาจจะไม่มีความพร้อมด้านเวลาและอื่น ๆ

- ไม่มีการกำหนดสัดส่วนระหว่างตัวแทนภาครัฐ/ภาคประชาชนเอาไว้อย่างแน่นอน ทำให้ตัวแทนภาครัฐมีมากกว่า

1.2 ระดับการดำเนินงาน จากผลการศึกษาของวีระพงษ์ พลนิกรกิจพบว่า วิธีการดำเนินงานของวิสาหุชุมชน จังหวัดนครราชสีมา นั้น เป็นการบริหารแบบราชการที่มีการบังคับบัญชาสั่งการให้คนทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามลำดับชั้น และมีการจัดการในลักษณะสั่งการจากบนลงล่าง

1.3 ระดับการผลิตรายการ ทั้งผลการวิจัยของทิวพร แสนเมืองชิน (2543) และวีระพงษ์ พลนิกรกิจ (2542) ให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่า ในระดับของการผลิตรายการนั้น ภาครัฐยังคงมีบทบาทเป็นตัวหลัก เนื่องจากรัฐยึดกฎระเบียบที่เคร่งครัดว่า ผู้จัดรายการวิสาหุจะต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมายกระทรวง (รูปแบบการควบคุมระดับชาติ) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้กลายมาเป็นปัจจัยจำกัดสำหรับวิสาหุชุมชน เนื่องจากคณะกรรมการการผลิตและคณะทำงานที่เป็นภาค

ประชาชนไม่มีคุณสมบัติและใบรับรองดังกล่าวภาคประชาชนจึงเป็นได้เพียงผู้ร่วมดำเนินรายการ เพราะไม่สามารถเป็นผู้ดำเนินรายการหลักหรือดำเนินรายการตามลำพังได้

1.4 ผลที่เกิดขึ้น จากรูปแบบการบริหารจัดการที่ยังมีลักษณะแบบ “ข้าราชการ อย่างเต็มตัว” ในวิthyชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ทำให้เกิดผลที่ตามมา 2 ประการคือ

- ระบบการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและมีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังที่ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ พบว่า ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการมา คณะกรรมการบริหารไม่ได้มีการประชุมกัน อย่างสม่ำเสมอตามที่วางแผนเอาไว้ คณะกรรมการที่มีรายชื่ออยู่ไม่เคยเข้ามาร่วมการประชุม คณะกรรมการลาออกหลังจากเริ่มดำเนินการ มีกรรมการบางคนเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นต้น

- ผลผลิตออกมาคือ ตัวรายการ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของ ชุมชนได้ โดยเริ่มตั้งแต่ผลสำรวจพบว่า ประชาชนผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้จักวิthyชุมชนเลย ดังนั้น วิthyชุมชนจึงไม่สามารถจะแสดงบทบาทหน้าที่ตามที่ควรจะเป็นได้

2. การบริหารจัดการแบบคณะกรรมการร่วมรัฐ-ภาคเอกชน วีรวรรณ ยังกิจการ ได้ให้ข้อสรุปแบบแผนการดำเนินงานของวิthyชุมชนคนเมืองน่าน โดยได้ประเมินไปพร้อม ๆ กันว่า แบบแผนดังกล่าวมีลักษณะเป็นลูกผสมของการบริหารจัดการแบบรัฐกับแบบวิthyชุมชนที่แท้จริง คือ

2.1 คุณลักษณะที่เป็นไปตามหลักการวิthyชุมชนก็คือ

- เป้าหมายของการบริหารจัดการไม่ได้มุ่งเน้นการแสวงหากำไรแบบวิthy ชุมชน
- มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ
- วิธีการแสวงหางบประมาณ ได้มาจากองค์กรเพื่อชุมชนซึ่งจะทำให้การบริหารงานมีลักษณะเป็นอิสระ โปร่งใส ตรวจสอบได้
- เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในรูปแบบของอาสาสมัคร
- มีการวางหลักเกณฑ์การผลิตเนื้อหารายการ ว่าจะต้องเป็นเนื้อหาในท้องถิ่นและเพื่อท้องถิ่น

2.2 ในส่วนของคุณลักษณะที่ยังไม่เป็นไปตามหลักการของวิthyชุมชน ก็คือ คุณลักษณะการบริหารจัดการแบบรัฐนั่นเอง

3. การบริหารจัดการแบบวิthyชุมชนภาคประชาชน ชาลีสา มากแผ่นทอง และ คณะ (2547) ได้เข้าร่วมดำเนินการและได้ผลการวิจัยที่สรุปว่า กลุ่มประชาชนที่เข้ามาดำเนินงาน วิthyนั้นเป็นกลุ่มประชาชนที่มาจากรากหญ้าทั้งหมด และจากงานวิจัยยังพบว่าในกลุ่มประชาชนที่ เข้ามาดำเนินงานเพื่อภารกิจใหม่ ๆ เช่นวิthyชุมชนนั้น ยังไม่มีบทเรียนสำเร็จรูปมาให้แต่ต้องผ่าน

กระบวนการแสวงหาและลองผิดลองถูกสรุปบทเรียนของชุมชนเอง เช่นเริ่มตั้งแต่ระยะแรกก็ไม่มีผู้ประสานงาน ต่อมาก็ไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในลำดับต่อมาก็ไม่มีการกำหนดวาระการประชุม และในขั้นสุดท้ายก็ยังไม่มีการวางแผนกิจกรรม ฯลฯ ซึ่งปัญหาความไม่รู้เหล่านี้ วิทยุชุมชน จ.ปัตตานี ได้ใช้วิธีการ “ลงมือทำ” (action) และ “ทบทวนไตร่ตรอง/ถอดบทเรียน” (reflection) สลับกันไป

5.2 การบริหารจัดการบุคคล

เนื่องจากงานวิทยุเป็นงานที่ต้องการความต่อเนื่อง ต้องการเวลาทำงานที่สม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน และเป็นงานสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ และเมื่อมาเป็นวิทยุชุมชนก็ยิ่งต้องการคนทำงานที่มีปริมาณมากพอและมีความเข้าใจเรื่องปรัชญา หลักการและแนวคิดของวิทยุชุมชน รวมทั้งต้องมีทักษะความสามารถในการทำงานประสานได้อย่างดี จึงอาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของงานวิทยุชุมชน

ประเด็นที่ต้องควรพิจารณาในเรื่องของการบริหารจัดการบุคคลมีดังนี้คือ

1. ควรจะมีใครบ้างที่เข้าร่วมงานวิทยุชุมชน

1.1 ตัวแทนหลาย ๆ กลุ่ม ตามหลักการแล้วเนื่องจากวิทยุชุมชนเป็นวิทยุของ “คนทุกกลุ่มในชุมชน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสด้านสิทธิการสื่อสาร เช่นกลุ่มผู้หญิง กลุ่มเยาวชน กลุ่มเด็ก กลุ่มผู้พิการ กลุ่ม ผู้อาวุโสกลุ่มผู้เจ็บป่วย ฯลฯ ดังนั้นควรมีหลักประกันว่า วิทยุชุมชนจะเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดให้ตัวแทนทุกกลุ่มเข้าร่วมงาน

1.2 ความหลากหลายของกลุ่ม ในประเด็นดังกล่าวในกลุ่มคนที่จะมาทำงานในวิทยุชุมชนนั้นน่าจะเป็นคนที่มาจากหลายชนชั้น หลากสถานภาพ (heterogeneous) มากกว่าเป็นคนจากชนชั้นเดียวหรือมีสถานภาพแบบเดียวกันทั้งหมด (homogeneous)

1.3 บุคคล 3 ประเภทที่เป็นที่ต้องการ จากการสรุปบทเรียนของงานวิจัยเรื่อง วิทยุชุมชนปัตตานี ชาลีสาให้ข้อสรุปว่า กระบวนการทำงานวิทยุชุมชนนั้นน่าจะต้องการบุคลากร 3 กลุ่มพร้อมทั้งระบุคุณสมบัติเอาไว้ดังนี้คือ

- กลุ่มผู้บริหาร ได้แก่ กลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารจัดการมีความสามารถในการปฏิบัติงานท้องถิ่น ซึ่งคนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่ดูแลกลุ่มและสร้างเครือข่ายของกลุ่มให้เติบโต

- กลุ่มนักจัดรายการ ได้แก่ กลุ่มที่มีความสามารถในการจัดรายการ ซึ่งคนกลุ่มนี้สามารถสร้างขึ้นมาได้จากผู้ที่สนใจการจัดรายการวิทยุและมีคุณสมบัติเฉพาะเพื่อมาจัดรายการเช่น สนใจติดตามข่าวสาร มีความรอบรู้หรือรู้จัดแสวงหาความรู้เป็นต้น

- กลุ่มสมาชิก ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่สนใจในกิจกรรมวิद्यุชุมชนที่สามารถเข้ามาช่วยงานหรือสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของวิद्यุชุมชน

2. การกำหนดคุณสมบัติของคนทำงาน ชลธิสา ให้ข้อสรุปจากงานวิจัยวิद्यุชุมชน จ.ปัตตานี ซึ่งผ่านข้อผิดพลาดในการคัดเลือกคนมาทำงานระยะแรกว่าคุณสมบัติของคนทำงานควรจะมีดังนี้

2.1 ต้องเป็นผู้มีเวลาพอสมควร ทั้งนี้เพราะงานวิद्यุเป็นงานประจำที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

2.2 ต้องเป็นผู้มีจิตสาธารณะ เนื่องจากงานวิद्यุเป็นงานอาสาสมัครเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

2.3 ต้องเป็นผู้รัก/เข้าใจและเห็นคุณค่าของการสื่อสาร เนื่องจากงานวิद्यุจัดเป็นงานการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน

2.4 ต้องเป็นผู้รักความถูกต้องและมีจรรยาบรรณแบบนักวิชาชีพ เนื่องจากงานวิद्यุชุมชนเป็นการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ บรรดาข่าวสาร/ความรู้ที่จะเผยแพร่ออกไปจึงต้องมีคุณสมบัติของข่าวสาร/ความรู้ที่ดีคือมีความถูกต้อง

3. ช่องทางการได้มาซึ่งบุคลากร ช่องทางการได้มาซึ่งบุคลากรที่จะมาทำงานในวิद्यุชุมชนมีอยู่หลายวิธีดังนี้

3.1 มาจากกลุ่มเครือข่ายที่เคยร่วมงานกับสถานียุแล้ว

3.2 มาจากกลุ่มบุคคลที่ผ่านการอบรมแบบใดแบบหนึ่ง

3.3 ได้มาจากการรับสมัครผ่านสื่อวิทยุเอง

3.4 ทีมวิทยุเดินทางออกไปเผยแพร่แนวคิดในกลุ่มคนทำงานเพื่อสังคม

3.5 ใช้กลุ่มคนที่ร่วมงานวิद्यุชุมชนเป็นสื่อบุคคลเพื่อชักชวนบอกต่อไปยังคนอื่น ๆ

อื่น ๆ

3.6 ใช้ช่องทางการจัดวิทยุสัญจรซึ่งเป็นกลยุทธ์เชิงรุกคือการออกไปสาธิตการจัดวิทยุชุมชนสัญจรในพื้นที่ของชุมชนเลย

4. การตรวจสอบแรงจูงใจและความเข้าใจของบุคคลที่เข้าร่วมงาน สำหรับการตรวจสอบแรงจูงใจนั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนรวม เช่นวิद्यุชุมชน จ.บุรีรัมย์จะใช้การตรวจสอบจากกลุ่มเพื่อน ๆ /คนรู้จัก ส่วนเรื่องความเข้าใจในการทำงานนั้น ในระยะเริ่มแรกคงไม่จำเป็นที่จะต้องเรียกร้องให้ทุกคนที่เข้าร่วมงานเข้าใจงานวิद्यุชุมชนอย่างสมบูรณ์แต่การตรวจสอบการรับรู้/ความเข้าใจนั้นจะเป็นประโยชน์สำหรับการจัดเนื้อหาสำหรับการอบรมคนทำงาน (empower)

คณะวิจัยวิทยุชุมชน จังหวัดปัตตานีให้ข้อเท็จจริงว่า สำหรับระยะเริ่มต้นนั้นกลุ่ม น่าจะต้องการสมาชิกที่มีคุณสมบัติด้านความเข้าใจพื้นฐาน 3 ประการคือ

- มีความเข้าใจหรือตระหนักรู้ว่า ตนเองเข้ากลุ่มมาเพื่ออะไร
- มีความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชน นั่นคือเข้าใจชัดเจนว่าวิทยุชุมชน

แตกต่างจากวิทยุแบบอื่นอย่างไร

- เมื่อเข้ามาในกลุ่มแล้ว มีความเข้าใจ/ตระหนักรู้ว่า กลุ่มคาดหวังอะไรจากตน หรือตนมีบทบาทหน้าที่อะไรในกลุ่ม

5. คณะกรรมการ โดยเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของวิทยุชุมชนคือ การมีส่วนร่วม อย่างเต็มที่ของประชาชนในสื่อ ซึ่งหากจะประมวลบทบาทของประชาชนที่จะเข้าร่วมในวิทยุ ชุมชนแล้วอาจแบ่งได้เป็น 3 บทบาทใหญ่ ๆ คือ

5.1 เป็นผู้ฟัง ซึ่งในบทบาทนี้จะเปิดโอกาสให้ประชาชนจำนวนมากทุกคน สามารถเข้าร่วมแสดงบทบาทได้

5.2 เป็นอาสาสมัคร เป็นบทบาทในการเป็นแหล่งข่าว เป็นผู้รายงานข่าว เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน เป็นตัวแทนวิทยุชุมชนในท้องถิ่น ฯลฯ และได้รับการฝึกอบรม เป็นพิเศษ เป็นต้น

5.3 เป็นคณะกรรมการ ซึ่งเป็นบทบาทที่เป็นหัวใจของการเป็นวิทยุชุมชน และจากผล การวิจัยเรื่องวิทยุชุมชนในหลายๆ บทเรียนบางประการเกี่ยวกับคุณสมบัติของ คณะกรรมการวิทยุชุมชนว่าควรมี/ไม่ควรมีคุณสมบัติอะไรบ้างดังนี้

- คณะกรรมการควรเป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้น
- เป็นผู้ที่รักและพร้อมที่จะอุทิศตนเองเพื่อชุมชน
- มีความบริสุทธิ์ใจในการเข้ามาทำงาน
- ไม่เป็นฐานเสียงของพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง
- คณะกรรมการวิทยุชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำชุมชน ขอให้เป็นผู้รัก

และสนใจงานวิทยุเป็นใช้ได้

- ประสพการณ์จากงานวิทยุชุมชนบางแห่งพบว่า คณะกรรมการมีการ เสนอบุคคลอื่นที่โดดเด่นหรือมีอิทธิพลในชุมชนที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสมเป็นกรรมการเพื่อหวังผล การสนับสนุนรายการบางอย่างเช่น การเงิน ความสะดวกในการทำงาน ซึ่งความคิดดังกล่าวนั้นได้ พิสูจน์แล้วว่าไม่ถูกต้อง เพราะบุคคลที่เด่นหรือมีอิทธิพลอาจจะส่งผลเสียมากกว่าผลดีต่อการทำงาน กลุ่ม

- หากกรรมการมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันมากเท่าไรก็จะยิ่งเกิดความเกรงใจกันมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นการเลือกกรรมการที่มีคุณสมบัติคล้าย ๆ กันและมีลักษณะความเป็นตัวแทนกลุ่มของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม จึงเป็นข้อควรพิจารณาประกอบด้วย

6. อาสาสมัคร

6.1 ความสำคัญของอาสาสมัคร แทบจะกล่าวได้ว่า อาสาสมัครนั้นคือหัวใจของวิद्यุชุมชนเพราะวิद्यุชุมชนนั้นมีชื่อเรียกอีกแบบหนึ่งว่า “วิद्यุอาสาสมัคร”

6.2 ปัญหาเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับอาสาสมัคร ปัญหาของอาสาสมัครนอกจากการรับรู้เรื่อง “อาสาสมัคร” อย่างผิดๆ แล้วก็ยังมีปัญหาเรื่องความเข้าใจ/การรับรู้ “วิद्यุชุมชน” อย่างผิดๆ ของตัวอาสาสมัครเองเช่นชาลิสได้ประมวลเอาไว้ว่า อาสาสมัครจะขาดความเข้าใจว่าวิद्यุชุมชนคืออะไรหรือรับรู้เฉพาะส่วนเลี้ยวเท่านั้นว่า งานวิद्यุก็คือการผลิตรายการวิทยุรวมทั้งขาดประสบการณ์ตรงว่า “วิद्यุชุมชนคืออะไร” เนื่องจากวิद्यุชุมชนเป็นสื่อใหม่ในสังคมไทย

6.3 กลยุทธ์การแสวงหาอาสาสมัคร ในการทำงานอาสาสมัครนั้นคงจะต้องคิดถึงมิติทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป

6.4 ภารกิจ 3 ด้านต่ออาสาสมัครคือ

- ต้องเสริมเขี้ยวเล็บด้านปัญญา คือการจัดฝึกอบรม
- ต้องมีการจัดระบบด้วยการตั้งกลุ่ม/ชมรม/เครือข่ายเพื่อการประสานกัน
- ต้องกำหนดบทบาทหน้าที่เพื่อให้คนทำงานปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

5.3 การบริหารจัดการงบประมาณ

นอกจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นหัวใจของการทำงานวิद्यุชุมชนแล้ว งบประมาณหรือการเงินก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน

1. ความสำคัญของงบประมาณ แม้ว่าวิद्यุชุมชนจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากวิทยุธุรกิจตรงที่ไม่ได้หวังผลกำไรเป็นเป้าหมาย แต่ในการจัดทำสื่อกระจายเสียงซึ่งเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งนั้นจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าจัดทำรายการ ค่าเดินทาง ฯลฯ ดังนั้นภารกิจหนึ่งของผู้ที่รับผิดชอบงานวิद्यุชุมชนก็คือต้องมีการวางแผนเรื่องการบริหารงบประมาณและการบริหารจัดการงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ

2. หลักการบริหารงบประมาณของวิद्यุชุมชน

2.1 การบริหารงบประมาณของวิद्यุชุมชนต้องเป็นไปตามปรัชญาและธรรมชาติของวิद्यุชุมชนกล่าวคือต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่ามีใช้การบริหารจัดการเพื่อการแสวงหา

กำไรเป็นหลัก การบริหารจัดการงบประมาณนั้นทำไปเพื่อให้เพียงพอในการเลี้ยงตัวได้เท่านั้น มิใช่หวังกำไรเป็นตัวเงิน

2.2 ต้องกระจายแหล่งรายได้ให้มาจากหลายแหล่ง ทั้งนี้เพื่อป้องกันการพึ่งพาแหล่งรายได้เพียงอันใดอันหนึ่งซึ่งทำให้มีความเสี่ยงสูงต่อการอยู่รอด

2.3 ในการรับเงินสนับสนุน/งบประมาณจากแหล่งใด ๆ ก็ตามจะต้องเป็นการรับอย่างไม่มีเงื่อนไขแลกเปลี่ยน และจำเป็นต้องวางหลักเกณฑ์การควบคุมการปฏิบัติดังกล่าวเอาไว้ อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่นหลักเกณฑ์ในการรับโฆษณาสินค้าจากบริษัทห้างร้านสามารถทำได้แต่ให้เป็นเพียงสปอตสั้น ๆ เพียงกล่าวขอบคุณและระบุชื่อสินค้านั้นเพียง 1 ประโยคเป็นต้น

2.4 ต้องมีการบริหารจัดการงบประมาณที่มีระบบระเบียบอย่างชัดเจน โดยมีการจัดทำระบบบัญชีรับจ่าย มีระเบียบการเบิกจ่าย เป็นระบบงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ มีการบันทึกไปร่องใส่และตรวจสอบได้

2.5 การกำหนดหลักการเกี่ยวกับการโฆษณา

- วิธีการหาทุนของ Marty Dulin ผู้บริหารวิทยุชุมชนแห่งเมือง โปรเตอร์ รัฐโคโลราโด ใช้นโยบายหาทุนให้กับวิทยุชุมชนโดยการหาทุนจากการโฆษณาจากร้านค้าปลีก ขนาดย่อม และให้พูดโฆษณาสั้น ๆ เพียง 1-2 ประโยคเท่านั้น

- วิทยุชุมชนคนเมืองน่านได้แสวงหารายได้จากการโฆษณาเพื่อนำมาใช้จ่ายค่าโทรศัพท์ โดยวางหลักการเอาไว้ว่า จะประกาศชื่อห้างร้าน/ธุรกิจที่สนับสนุน แต่ไม่พูดถึงเนื้อหาของสินค้า ไม่พูดถึงรายละเอียดของผู้ให้การสนับสนุน

- มีข้อเสนอแนะจากงานวิจัยวิทยุชุมชนที่ผ่านมามีการสำรวจว่าควรจะมีการสร้างเครือข่ายวิทยุชุมชนในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยกันระดมทุนจากองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร

- ควรมีกฎหมายประกอบการมารองรับในการจัดสรรเงินทุนเพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในโครงการมากขึ้น

3. แหล่งที่มาของรายได้ ในการหารายได้เพื่อนำมาใช้ในกิจการของวิทยุชุมชน มีแหล่งที่มาหลายแหล่งดังนี้

3.1 ค่าธรรมเนียมสมาชิกเป็นรายปี ในทางปฏิบัติคือสมาชิกบางคนอาจจะออกค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเอง บางท่านอาจบริจาครายได้ส่วนตัวส่วนหนึ่งเป็นต้น

3.2 การระดมทุนภายในชุมชนเป็นครั้งคราว โดยอาจจะอาศัยกิจกรรมตาม ประเพณี/ศาสนาเช่นการจัดตั้งผ้าป่าเพื่อวิทยุชุมชนหรือขอการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ในชุมชน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเอกชนเป็นต้น

3.3 การทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากองค์กรเงินทุนช่วยเหลือที่ไม่แสวงหากำไร เช่นกรณีวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ทำโครงการขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.) และอื่น ๆ

3.4 วิธีการแสวงหารายได้ด้วยตนเอง โดยการจัดกิจกรรมเพื่อหาทุนเช่นกรณีของวิทยุชุมชน จ.ปัตตานีที่สมาชิกได้ร่วมกันทำเสื้อยืด ทำไก่ทอดขายในงานเฉลิมฉลองในจังหวัด เป็นต้น

3.5 การหารายได้จากการโฆษณา ดังเช่นกรณีของวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ได้กล่าวไปแล้วในการนำเสนอคิดเรื่อง การบริหารจัดการวิทยุชุมชนมาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจาก การบริหารจัดการวิทยุชุมชนนับได้ว่า มีความสำคัญอย่างยิ่งในการ ดำรงอยู่ของวิทยุชุมชนและในการบริหารจัดการวิทยุชุมชนนั้น มีหลายอย่างที่แตกต่างกันจากคลื่นวิทยุหลักและคลื่นธุรกิจทั่วไป ดังนั้นในการนำเสนอคิดเรื่องการบริหารจัดการวิทยุชุมชนมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิทยุชุมชนในอำเภอเมืองลำปางว่ามีการบริหารจัดการวิทยุชุมชนในรูปแบบใด

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิทยุชุมชนของชุมชน อำเภอเมือง ลำปาง ผู้ศึกษาวิจัยขอเสนอวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จิระวรรณ ตันภูรนนท์ (2542) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” พบว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างมาก ในการให้ความรู้และการวางแผนการบริหารจัดการวิทยุชุมชน และผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาได้แสดงความเห็นว่าปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดการเป็นปัญหาอันดับหนึ่ง ตามด้วยปัญหากฎหมาย ปัญหาความมั่นคงปลอดภัย ปัญหาความรู้ความชำนาญ และยังพบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้เรื่องการจัดการวิทยุชุมชนมาก่อน แต่ถ้าให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิทยุชุมชน ก็สนใจที่จะเป็นผู้ดำเนินรายการ และเห็นว่าควรจะมีค่าตอบแทนให้ด้วย

งานวิจัยชิ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ยังมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งยังไม่รู้เรื่องการบริหารจัดการวิทยุชุมชน และปัญหาในการมีส่วนร่วมอาจมาจากสาเหตุความห่างไกลหรือการที่พื้นที่ชนบทบางจังหวัดยังไม่ได้อยู่ในรัศมีการส่งสัญญาณวิทยุกระจายเสียง ผู้นำชุมชนจะมีส่วนในการกระตุ้นให้ในชุมชนได้รับทราบข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างไร เพื่อนำไปศึกษาดูปัจจัยภายนอกเช่น

เส้นทางการคมนาคมที่สะดวก ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน จะมีผล
อย่างไรต่อคนในชุมชนในการบริหารจัดการวิทยุชุมชน

อรรพรรณ ปิณฑน์โอวาท (2544) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความ
พึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชน จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดระยอง” พบว่าการดำเนินงาน
รายการวิทยุเพื่อชุมชนของทั้งสองจังหวัดมีผู้อำนวยการ สวท. และเจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิตรายการ
รวมทั้งประชาชนได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงชุมชน และมีคณะกรรมการ
ผลิตรายการอีกชุดหนึ่งซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชน โดยรัฐจะให้ความ
ช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์ ส่วนประชาชนมีการผลิตรายการเพื่อตอบสนองความต้องการของ
ประชาชน รูปแบบเนื้อหาที่น่าสนใจเป็นข่าวสารในท้องถิ่น บริการด้านสาธารณูปโภคและ
สิ่งแวดล้อม ข่าวสารเกี่ยวกับการกินอยู่ เกษตรกรรม สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดย
ใช้ภาษาถิ่น มีรายการสัมภาษณ์และให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการ โทรศัพท์
หรือจดหมายส่งเข้ามา

นอกจากการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว ความต้องการของประชาชนเรื่องรูปแบบ
และเนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีและระยองที่ได้ผลจากการวิจัยจากการสัมภาษณ์
กลุ่มผู้นำชาวบ้านยังนำมาเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนในจังหวัด
น่านได้ว่า เรื่องการจัดรายการควรมีการจัดรายการโดยคนหลากหลายอาชีพ เช่นกลุ่มเยาวชน กลุ่ม
แม่บ้าน กลุ่มพระ และรายการควรจะเป็นเรื่องการทำมาหากิน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การ
ประชาสัมพันธ์สินค้าหรือเทศกาลในชุมชนของตน มีการทนายปัญหาชิงรางวัล และมีเพลงคั่น
รายการเวลาที่เหมาะสมคือเช้าตรู่และช่วงเย็น คือก่อนไปทำงานและหลังงานเลิก รูปแบบรายการ
ควรมีความหลากหลาย เช่นการเสนอข่าว การสนทนากับผู้ฟัง ละคร การสื่ข่าวนอกสถานที่

พิชญา รัตนพล (2540) ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรม การสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์
และความน่าเชื่อถือของรายการสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน”
พบว่าคุณลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ มีความสัมพันธ์กับ
พฤติกรรม การสื่อสาร รวมทั้งระดับการคาดหวังผลประโยชน์ต่อตนเอง และต่อสังคมจากสถานี
วิทยุชุมชน ระดับความน่าเชื่อถือด้านผู้ดำเนินรายการและข้อมูลข่าวสารในสายตาของสมาชิกล้วนมี
ความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การสื่อสารทั้งสิ้น

งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า การรวมตัวเป็นกลุ่มสมาชิกของชุมชนก็เพราะสมาชิกมีความ
คาดหวังผลประโยชน์ และความเชื่อถือจากสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน ดังนั้นถ้าหากคนใน
ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินรายการ กำหนดเนื้อหาเอง จะยิ่งทำให้สถานีวิทยุเพื่อชุมชน
มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรม การสื่อสารของคนในชุมชนด้วย การรวมกันเป็นสมาชิกของสถานี

วิทยุเพื่อสังคมจะทำให้มีการสื่อสารผ่านคลื่นวิทยุเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมพัฒนา และเป็นช่องทางในการพึ่งพาอาศัยกัน งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นแนวทางในการนำผลไปศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาและปรับปรุงการผลิตรายการของสถานีวิทยุชุมชน (City Radio) ตลอดจนสถานีอื่นที่มีลักษณะเดียวกันให้มีข้อมูลประกอบการจัดรายการให้ตรงตามความต้องการของผู้รับฟังรายการและเหมาะสมกับคุณลักษณะด้านประชากรศาสตร์ของคนในชุมชน

ประกาศ คกก. (2544) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การจัดรายการวิทยุเพื่อชุมชน สร้างสรรค์จันทร์บุรี” ซึ่งเป็นงานวิจัยต่อยอดจากงานของคุณสุรินทร์ แปลงประสพโชค ผลการศึกษาพบว่า รายการสร้างสรรค์จันทร์บุรีเป็นรายการที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทร์บุรี โดยมีโครงสร้างจำแนกเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะทดลอง ดำเนินงานโดย คณะกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนชาวบ้าน คณะกรรมการที่ปรึกษา และช่างเทคนิคของสถานี
2. ระยะดำเนินงานจริงช่วงแรก ดำเนินงานโดย คณะกรรมการที่เป็นตัวแทนภาครัฐ คณะกรรมการที่ปรึกษา และฝ่ายรายการของสถานี
3. ระยะดำเนินงานจริงช่วงสุดท้าย ดำเนินงานโดยตัวแทนภาครัฐ 2 คน และช่างเทคนิคของสถานี

ผลการวิจัยพบว่า หลังดำเนินการไปได้ 5 ปี รายการได้ยุติลงด้วยเหตุปัจจัยจากนโยบายสถานีที่ไม่สนับสนุนการดำเนินงานโดยการลดเวลาลงเรื่อยๆ และเจ้าหน้าที่สถานีไม่เป็นพี่เลี้ยงให้ในการดำเนินรายการ ปัจจัยเรื่องงบประมาณที่สถานีไม่มีให้ ปัจจัยด้านบุคคลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารไม่มีความรู้ด้านวิทยุกระจายเสียง และไม่เข้าร่วมในการประชุม รวมทั้งไม่หาตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง

สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2543) ศึกษาเรื่อง “การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน สำหรับชุมชนชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทร์บุรี” โดยได้ทำการทดลองเลือกกรรมการตัวแทนของชุมชนประกอบไปด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครในเขตฯ 1 กิโลเมตร ที่สวท.จันทร์บุรี กรรมการชุดนี้จะมีการประชุมกันทุกอาทิตย์เพื่อวางแผนการจัดรายการ ก่อนออกอากาศได้ทำการสอบถามจากชาวบ้านในเรื่องของเวลาที่เหมาะสมแล้วจึงขอเวลาจัดรายการจาก สวท.จันทร์บุรี คือ เวลา 11.30-12.30 น. ทุกวัน หน้าที่ของกรรมการคือการกำหนดรูปแบบเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ ผู้จัดรายการเป็นอาสาสมัครหนึ่งคนจัดรายการร่วมกับผู้วิจัยที่มีความชำนาญในการจัดรายการวิทยุ ส่วนสถานีจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ตามที่กรรมการร้องขอ

หลังการทดลองออกอากาศพบว่าผู้ฟังนิยมฟังรายการจากสถานีทดลองมากขึ้น โดยความนิยมจะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และความพึงพอใจจะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 นอกจากนั้นวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่จัดขึ้นยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการจัดสื่อเพื่อการพัฒนาได้

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาก่อนที่จะมีร่างพระราชบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ขึ้น ผลการวิจัยพบว่าการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงโดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานในรูปคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งสามารถดำเนินงานให้รายการได้รับความนิยม มีผู้ฟังเพิ่มขึ้นและต้องการให้มีวิทยุชุมชนต่อไป แต่ด้วยโครงสร้างการบริหารงานของสวท. ที่เป็นหน่วยงานของรัฐการดำเนินงานรายการจึงต้องอยู่ในกรอบของรัฐอยู่

ลิขเรศ ศิริกานต์ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทยภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียงตามเจตนารมณ์มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540” โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 3 กลุ่มคือ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้แทนภาคประชาชน และผู้บริหาร/นักวิชาชีพด้านวิทยุกระจายเสียงพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอความคิดเห็นว่า เนื้อหาสาระที่นำเสนอของสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนควรตอบสนองความต้องการทางด้านข่าวสารในชีวิตประจำวัน ควรคำนึงถึงผลประโยชน์และความสนใจของชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก ควรมีรูปแบบการนำเสนอที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย เทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการนำเสนอควรมีความสอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของกลุ่มประชาชนเป้าหมายเป็นหลัก การนำเสนอรายการของสถานีควรดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อภารกิจหรือวัตถุประสงค์ของสถานีที่ได้แสดงเจตนารมณ์ไว้ ส่วนประชาชนในพื้นที่ที่ให้บริการหรือชุมชนเองควรมีส่วนในการวางแผนนโยบายและแผนการผลิตรายการ ทั้งนี้ควรมีการสำรวจความต้องการและความคิดเห็นของประชาชนอยู่ตลอดเวลา การนำเสนอเนื้อหาในรายการต่างๆ ควรเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้รับสื่อ เป็นสื่อเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาทางเลือก เป็นช่องทางแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น เสนอความบันเทิงอย่างจรรโลงใจและสร้างสรรค์ ควรยึดหลักการและแนวทางเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคม มุ่งสร้างเสริมศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดี ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีเข้าอกเข้าใจกันในสังคม เสนอทางเลือกและทางออกต่อปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลและนำเสนอรายการด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม

อุษา จันทร์ประภาศ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทบุรี” พบว่าผู้ฟังมีพฤติกรรมการเปิดรับฟัง คือฟังรายการก่อนข้างบอย ส่วนใหญ่จะเปิดรับฟังในช่วงเวลา 12.30 น. ความถี่ในการเปิดรับฟังพบว่าส่วนใหญ่เปิดฟัง 2-3 ครั้งต่อวัน ส่วนเหตุผลที่ฟังเพราะรูปแบบรายการมีความน่าสนใจและผู้ฟังมีความสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรในท้องถิ่นมากที่สุด

สำหรับการทดสอบการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจกับลักษณะทางประชากรของผู้ฟังพบว่า ผู้ฟังทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีช่วงอายุเท่ากันและประกอบอาชีพต่างกัน มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน ผู้ฟังที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีแนวโน้มการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในการรับฟังรายการวิทยุชุมชนสูงที่สุด แต่สำหรับผู้ฟังที่มีการศึกษาต่างกัน มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจแตกต่างกัน โดยผู้ฟังที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีแนวโน้มการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจสูง รองลงมาคือ ผู้ฟังที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา นอกจากนั้นผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ยังมีลักษณะการใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงจากเนื้อหาสาระที่รายการได้นำเสนอ

วีรพงษ์ พงนิกรกิจ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์เป็นวิทยุชุมชนระดับรายการ และดำเนินการในลักษณะสื่อเพื่อสาธารณะ ที่เริ่มมาจากนโยบายรัฐบาล และดำเนินการภายใต้หน่วยงานรัฐ คือกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดกรอบการดำเนินงานส่วนหนึ่งไว้ให้สถานีวิทยุ แห่งประเทศไทย (ในสังกัด) โดยสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์เป็นหนึ่งใน 19 สถานีนำร่อง ออกอากาศตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541

ผลการวิจัยพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีโครงสร้างระบบรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของ มีการบริหารแบบบริหารราชการที่มีการควบคุม 3 ระดับคือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล โดยภายใต้การควบคุมระดับหน่วยงานนั้น การควบคุมจากส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีมีบทบาทมากกว่าระดับอื่น การดำเนินงานจะดำเนินงานโดยผู้มีอำนาจและไม่มีความหลากหลายของกลุ่ม งบประมาณมีไม่เพียงพอในการดำเนินงาน ส่วนการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ ซึ่งมีสัดส่วนภาคประชาชนมากกว่าภาครัฐ จากโครงสร้างดังกล่าว ทำให้วิทยุชุมชนให้ความสำคัญกับการนำเสนอรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ และเนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร และความเป็นจริง โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาภายในชุมชนมากที่สุด การนำเสนอรายการไม่ได้ตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนที่อยู่ในภาคการเกษตร ส่วนบทบาทหลัก

ก็คือเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ และมีบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) มากกว่าบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottomup)

ในขณะที่ชุมชนส่วนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แต่จากการศึกษาพบว่า มีประชาชนส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เปิดรับฟังวิทยุชุมชน และส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย แต่ก็ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล

จากการวิจัยพบว่าวิทยุชุมชนมีปัญหาหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย และกฎระเบียบปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ทั้งด้านการเงิน บุคคล และเทคนิคและปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่มีน้อยเกินไป ฯลฯ นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและปัจจัยทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ด้านสื่อคู่แข่ง วิทยุโทรทัศน์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงอื่น ถือว่าเป็นคู่แข่งสำคัญของวิทยุชุมชน

ในส่วนข้อเสนอแนะในปัจจัยที่ทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนด้านต่าง ๆ อาทิ 1) ปัจจัยด้านงบประมาณ ต้องมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ 2) ปัจจัยในการมีคลื่นความถี่ที่ใช้อย่างอิสระเสรีตามหลักการวิทยุชุมชน 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ต้องมีบุคลากรที่เสียสละ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 4) ปัจจัยด้านการวางแผนงานที่ชัดเจนปฏิบัติได้จริง 5) ปัจจัยด้านการดำเนินงานที่สนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ฯลฯ

นอกจากนี้ในส่วนของการข้อเสนอแนะยังมีปัจจัยเชิงนโยบาย ที่เป็นเป้าหมายของวิทยุชุมชนเช่น วิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการรณรงค์สร้างความเข้าใจเรื่องวิทยุชุมชนต่อชุมชน รวมไปถึงวิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

ชาคริต สดสาขเนตร และคณะ (2547) ศึกษาเรื่อง การใช้สื่อวิทยุท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมประชาคมจังหวัดมหาสารคาม พบว่า การใช้ประโยชน์จากวิทยุท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคามนั้นมี 3 ระดับคือ (1) วิทยุเพื่อรัฐ โดยทุกสถานีอยู่ในสังกัดหน่วยงานรัฐและล้วนถูกใช้作为เครื่องมือสื่อสารปฏิบัติการจิตวิทยามวลชน นำเสนอข้อมูลข่าวสารของรัฐ เพื่ออุดมการณ์ความมั่นคงของชาติ (2) วิทยุเพื่อธุรกิจบันเทิงและการเมือง พบว่า นักจัดรายการอิสระได้ใช้ประโยชน์จากการใช้เวลาของ

สถานีวิทยุเพื่อจัดรายการบันเทิง ขยายโฆษณา สร้างฐานคะแนนเสียง และก้าวไปสู่ศูนย์กลางเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (3) วิทยุชุมชนเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่มีแนวทาง การปฏิรูปสื่อ ทำให้กรมประชาสัมพันธ์ได้หันมาผลิตรายการวิทยุชุมชนนำร่องทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ขณะเดียวกันการใช้สื่อเพื่อรัฐและเพื่อธุรกิจบันเทิงและการเมืองก็ยังคงอยู่

จากการศึกษาประเด็นด้านรายการพบว่า ได้มีบทบาทส่งเสริมประชาคมจังหวัดมหาสารคาม ในด้านต่าง ๆ ทั้งการเมือง การปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม สังคม การศึกษา

ประเด็นด้านการพัฒนาการของวิทยุชุมชนพบว่าเกิดจากการสนับสนุนของกองทุนเพื่อสังคม โดยผ่านการจัดเวทีบอกสิทธิ การรวมกลุ่มเป็นสมาพันธ์วิทยุชุมชนคนอีสาน และสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งประเทศไทย เพื่อบริหารจัดการเรื่องสิทธิในการสื่อสารตามแนวทางการปฏิรูปสื่อ

ประเด็นด้านการฝึกอบรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนพบว่า ความไม่คุ้นเคยกับการผลิตรายการวิทยุ ทำให้ขาดทักษะในการพูดและการใช้อุปกรณ์ในห้องส่งกระจายเสียง ขาดความเชื่อมั่นในการจัดรายการวิทยุ อย่างไรก็ตามทั้งสองสถานีกำลังอยู่ในช่วงการปรับตัวโดยเฉพาะเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิก ที่มีอุปสรรคทั้งการขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความเชื่อมั่นในนโยบายรัฐบาลต่อการปฏิรูปสื่อเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารและอุปสรรคในเรื่องเวลาสำหรับการทำมาหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งการปรับผังเวลาสถานีให้สอดคล้องกับความสามารถของกลุ่มพร้อมทั้งมีข้อเสนอว่า สถาบันการศึกษาควรเข้าไปสนับสนุนการฝึกอบรมการผลิตรายการวิทยุ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและการมีส่วนร่วมให้มากกว่านี้ เพื่อให้วิทยุชุมชนได้เป็นวิทยุของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

ชาลิสา มากแผ่นทอง (2547) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน : กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี พบว่า การสร้างกลุ่มเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้สื่อวิทยุชุมชน และการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ภาคประชาชนมีความพร้อมในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่และ สถานีวิทยุ และเพราะธรรมชาติของสื่อวิทยุที่มีการดำเนินการในลักษณะสาธารณะ จึงจำเป็นที่จะต้องค้นหากลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนแก่ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งนี้เพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ก่อประโยชน์แก่คนทุกกลุ่มในสังคม

กระบวนการสร้างกลุ่มมีด้วยกัน 3 ระยะ คือ ระยะการสร้างกลุ่ม ระยะการเตรียมความพร้อม และระยะการขยายกลุ่ม โดยพบว่า ระหว่างการเติบโตต้องอาศัยกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการประคับประคองไม่ให้กลุ่มล้มหายไป สำหรับขั้นตอนการทำงานที่ยากที่สุด คือระยะการขยาย

กลุ่ม เพื่อสร้างเครือข่ายให้กว้างขึ้น ซึ่งมักพบว่าภาคประชาชนมีปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการเป็นหลัก

สำหรับกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่ประชาชนนั้น ผู้วิจัยได้เลือกใช้ 6 กลยุทธ์ และได้ค้นพบว่ากลยุทธ์ที่มีลักษณะการบอกกล่าวโดยตรงในรูปแบบการสื่อสารทางเดียว จึงไม่ใช่วิธีที่ดีนัก กิจกรรมต่าง ๆ จะสำเร็จได้ต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างกระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งต้องอาศัยการสื่อสาร 2 ทางที่ประชาชนสามารถร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และแสดงความคิดเห็นได้

วิระวรรณ ยังกิจการ และคณะ (2547) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน พบว่ารายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมีด้วยกัน 5 ระยะ โดยมีพัฒนาการการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นลำดับขั้น ในระยะที่ 5 มีการพัฒนาจนเกิดเป็น “ชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ในที่สุด

ในด้านการนำเสนอรูปแบบรายการ มักเป็นรายการนิตยสารทางอากาศ รายการสัญจร มีเพลงมีโฆษณาสั้น โดยเจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่านจะมีส่วนในการกำหนดรูปแบบรายการทั้งหมด ส่วนเนื้อหาจะมีความหลากหลาย โดยเน้นเรื่องราวของชุมชนจังหวัดน่าน เป็นหลักเช่น เนื้อหาข่าว เนื้อหาการเกษตรเนื้อหาการประชาสัมพันธ์ กลุ่มองค์กรชุมชน เป็นต้น จากการสำรวจพบว่ามีเนื้อหาภาครัฐมากกว่าภาคประชาชน และเนื้อหาเน้นไปที่การประชาสัมพันธ์มากกว่าการแสดงความคิดเห็นแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อรายการนั้น แยกได้เป็น 2 ส่วนคือ 1) ปัจจัยเชิงโครงสร้างของวิทยุ สวท.น่าน (ภายใน) คือการบริหารจัดการทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ ฯลฯ 2) ปัจจัยโครงสร้างของชุมชน (ภายนอก) คือลักษณะของชุมชน วิถีชีวิต พื้นที่ ประชากร อาชีพ การรวมกลุ่ม เป็นต้น

หากมองไปยังด้านความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงาน เทคนิคการนำเสนอ และเวลาในการออกอากาศ พบว่ามีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตและความสนใจของแต่ละชุมชนเป็นหลัก ฉะนั้นก่อนทำวิทยุชุมชนในพื้นที่ใดควรมีการสำรวจความต้องการที่แท้จริงของชุมชนเสียก่อน

ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่ามีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่ไม่มี การตอบกลับมาจนถึงเป็นผู้ร่วมกำหนดนโยบาย อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมดังกล่าวนั้นยังต้องขึ้นอยู่กับความเห็นชอบและการผลักดันของ สวท. น่านทั้งสิ้น กลุ่มผู้นำชุมชนและข้าราชการมีส่วนร่วมในระดับผู้ฟังเท่านั้น และยังไม่เข้าใจดีพอว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับอื่น ๆ ได้อย่างไร

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดั่งนำมาอ้างอิงข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาวิจัยนำมาเป็นกรอบหรือแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิถุชุมชนของชุมชนอำเภอเมืองลำปาง เพราะทำให้รู้ว่างานวิจัยที่คล้ายหรือเกี่ยวข้องและแตกต่างกันนี้มีนักวิชาการได้ศึกษาวิจัยมาแล้วบ้างหรือไม่ และได้ข้อสรุปและข้อค้นพบเป็นอย่างไร